

34511

8^{va} br

Delavsko vprašanje.



Okrožnica Sv. Očeta Leona XIII.

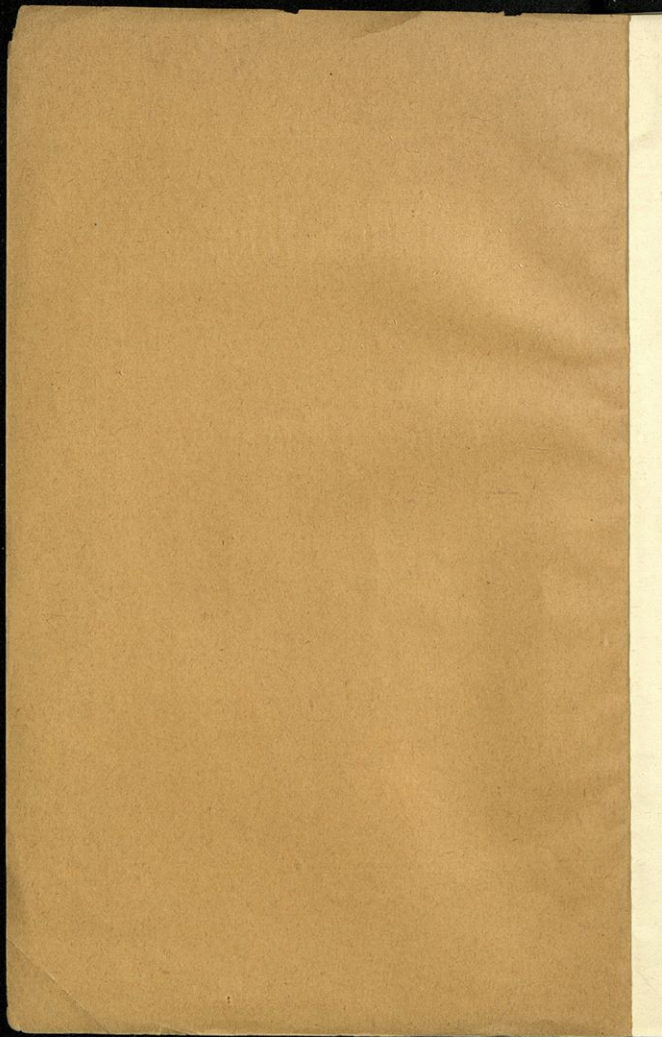


Preložil
Andrej Kalan,
vrednik „Domoljuba“.



V Ljubljani, 1891.

Samozaložba. — Tisk „Katoliške Tiskarne“.



34571



(III-C-9)
8° beš

KAZALO.



	Stran
1. Razvoj socijalnega vprašanja	1
2. Razmera med kapitalom in delom. — Kapitalistično izsesavanje	2
3. Krivi nazori socijalnih komunistov	3
4. Kaj je lastnina	4
5. Občna državna oskrb nepotrebna	6
6. Človek je družbinsko bitje	9
7. Družina je sveta	11
8. Kako odpomoči socijalni revi	13
9. Socijalistične sanje	14
10. Posestniki in delavci. Vrednost dela	15
11. Ozir na večnost. — Revež in bogatin	18
12. Miloščina	19
13. Socijalna delavnost cerkve	23
14. Skrb cerkve za časne potrebe	25
15. Človeški pripomočki. — Sodelovanje državne oblasti	27
16. Pravice in dolžnosti podložnih	29
17. Kedaj naj vlada posreduje	31
18. Ustavljanje dela (stajki).	33
19. Dolžnosti države do delavcev	34
20. Nedeljski počitek	35
21. Delo na dan	36
22. Pogodba za delo	38
23. Varčnost. — Domoljubje	40
24. Društva	42
25. Delavska društva	42
26. Cerkevna društva	45
27. Katoliška društva	47
28. Društvena pravica	48
29. Verska podlaga društev	50
30. Konec	53





Žan Zichovský

Okrožnica papeža Leona XIII. o delavskem vprašanju.

1. Razvoj socijalnega vprašanja.

Novošegni duh, ki že dlje časa prevladuje ljudstva, razvil je že na političnem polju svoje pogubne sadove; sedaj pa dosledno sega na državnogospodarsko polje. — Mnogo je vzrokov, ki pospešujejo ta razvoj: Mogočno je napredovala obrtnija, ker se vedno spopolnjujejo tehnični pripomočki in se obrt izdeluje po novem načinu; bistveno se je spremenilo medsebojno razmerje med posestniki in delavci; denar je nakopičen le v maloštevilnih rokah, velika množica pa ubožava; med delavci se vedno bolj razširja samozavest; čutijo se močne in organizujejo se v vedno tesnejših zvezah. Vse to je vzbudilo perečo socijalno nevarnost, v kateri se nahajamo. — Kaj vse da je v nevarnosti v tem boju, to čutijo vsi duhovi, ki v upu in strahu gledajo v prihodnost.

Povsod se pečajo s tem vprašanjem: učenjaki, strokovnjaški zbori, ljudski shodi, postavodajalni zastopi in vladarji. Delavsko vprašanje je zato prvo med vsem sedanjim gibanjem.

Z ozirom na cerkev in na skupni blagor spregovorili smo že poprej, častiti bratje, ter po okrožnicah: o politični avtoriteti, o prostosti, o krščanski državi in o drugih sorodnih predmetih zaznamovali in zavračevali dotične zmote sedanje dôbe. Iz istih vzrokov spoznamo potrebo, da v pričujoči okrožnici spregovorimo jednako o delavskem vprašanju. — Omenjali smo sicer delavskega vprašanja tudi v drugih svojih okrožnicah; toda sedaj želimo to vprašanje razpravljati na vse strani in o njem razodeti svoje misli, kakor to zahteva naša apostolska služba. Pojasnili bomo odločevalna načela, po katerih je mogoče prav in ugodno rešiti preporno to vprašanje.

2. Razmera med kapitalom in delom. — Kapitalistično izsesavanje.

Brez dvoma je težko to vprašanje in polno nevarnosti. Zakaj naloga pač ni lahka: točno določiti pravice in dolžnosti, katere imajo med seboj bogatini in reveži, kapital in delo. Polno je nevarnosti to vprašanje, ker neka ruvajoča stranka le preveč spretno ljudi slepari ter razburjenost in upornega duha širi med nezadovoljne množice. Toda jasno je in od vseh stranij se priznava, da tu treba pomagati, da

treba kmalu in resno pomagati, ker vsled neugodnih razmer brezštevilni živé v res žalostnih in človeka nevrednih odnošajih. V prekucijah poprejšnjega stoletja uničile so se stare zadruge delavskih stanov, a novih v nadomestilo niso nobenih ustanovili; države so se vedno bolj odtujevale krščanski nravi in krščanskim načelom; in tem potom propadalo je osamelost in brez podpore rokodelstvo in delo v žrelo brezsrčnih bogatinov-posestnikov in nebrzdane pohlepne konkurencije. Pridružile so se denarne spletke modernega oderuštva ter pomnožile zlo. Cerkev je sicer pogosto obsojala oderuštvo, a vkljub temu se ga nenasitni kapitalizem poslužuje pod drugo krinko. Produkcijo in trgovstvo prilastili so si nekaterniki kot svoj monopol in zato so le nekateri nerazmerno bogati delavske stanove vkovali skoro v jarem suženjski.

3. Krivi nazori socijalnih komunistov.

Socijalisti hotéč odstraniti to zlo ter hujskajoč reveža proti bogatinom, razširjajo trditev: Privatno posestvo mora nehati, posestvo mora postati skupna lastnina vseh in to naj doženejo po vladah zastopniki ljudstva. S tem, da vse posestvo prenesejo od posameznih na celokupnost, menijo socijalisti odstraniti vse nepravilike, le da se premoženje in njega prednosti enakomerno razdelé med vse državljane. Toda ta načrt ne bo nič pripomogel za ugodno rešitev tega vprašanja; nasprotno pa je v veliko škodo

tudi delavskim stanovom, dalje je zelo krivičen, ker siloma pritiska na postavne posestnike, naposled je tudi nasproten državnemu redu ter celó grozi državam popolni razdor.

4. Kaj je lastnina?

Pred vsem je popolnoma jasno, da ima delavec s tem, da prevzame kako delo, namen, z vsakdanjo plačo pridobiti si sčasoma osebnega imetja. On po-soja sicer drugemu svoje moči in svojo pridnost, a pri tem si želi zadostnega pridobiti za svoje potrebe; delavec ima torej popolno pravico do plače, a je tudi popolno prost, kako da uporablja svojo plačo. Recimo, da si delavec z varčnostjo kaj prihrani in s tem denarjem zaradi varnosti kupi kos zemljišča, tedaj je to zemljišče njegova plača, le v drugi obliki; njegovo je in on razpolaga ž njim jednako, kakor s svojo pridobljeno plačo. Prav v tem pa obstoji posestvena pravica, naj je posestvo premakljivo ali nepremakljivo. Ako torej skušajo socialisti vse osebno posestvo spremeniti v skupno lastnino, jasno je, da bi se s tem le poslabšalo stališče delavskih stanov. Ako namreč odstranijo delavcem pravico do posestva, tedaj delavci ne morejo svoje pridobljene plače po svoje uporabljati; s tem pa socialisti odmaknejo delavcem upanje in zmožnost pomnožiti svoje neznatno imetje ter si s pridnostjo priboriti kedaj ugodnejše življenje.

Še važnejše pa je, da sredstvo za rešitev človeške družbe, katero priporočajo socialisti, očitno nasprotuje pravici, kajti pravico do posestva privatnega (zasebnega) imetja prejel je človek od nature. — Kakor pri drugih rečéh, tako se tudi tukaj pokaže bistven razloček med človekom in živaljo. Žival se sama ne odločuje; pri njej odločuje dvojni nagon, podeljen ji od nature. Ta nagon varuje živali njene zmožnosti, pospešuje razvoj močij ter vzbuja in odločuje, kako jih rabiti. Nagon sili žival, da ohrani samo sebe in da množi svoj rod. Omejena pa je žival pri obojem le na sedanjost; čez to mejo se nikdar ne povspè, ker jo vodijo samo čutne sile in le posamezni vtisi nanjo vplivajo. — Bistveno različna pa je natora človekova. On ima bistveno vse in popolno, kar ima žival, zato je tudi zmožen za počutni vžitek; toda človek ima še več in njegova natora ni nikoli jednaka živalski, tudi če je ta še tako popolno razvita. Človek visoko nadkriljuje živalsko stran, ki mu mora biti poslušna; kar človeka plemeniti in mu daje pravo ceno, to je njegov razum; vsled razuma je on še le človek in v tem se bistveno loči od živali. Prav zato pa, ker je človek oblagodarjen z razumom, nima le pravice vživati časno imetje, kakor žival, marveč ima osebno pravico do posestva in sicer do vseh rečij: do onih, ki se z uporabo uničijo, pa tudi do onih, ki po porabi še ostanejo. Ako temeljiteje opazujemo natoro človekovo, nam bo to še bolj jasno. — S tem, da človek misli,

obsega on v svojem duhu brezšteviline predmete, sklepa iz sedanjih na prihodnje in je gospod svojim činom; zato pa človek pod oblastjo večnih zakonov in neskončno modre previdnosti božje sam sebe odločuje po svoji razsodnosti; vsled tega on more med stvarmi voliti in izbrati ono, kar spozna, da je najugodnejše njegovemu blagru ne le za sedanjost, marveč tudi za prihodnjost. Iz tega sledí, da mora biti v veljavi pravica do osebnega zemljiščnega posestva; človek mora imeti pravico pridobiti si lastnino ne le za pridelke zemlje, ampak tudi za zemljo samo. Človeku namreč jedino le zemlja s svojimi darovi zagotavlja varen obstanek v prihodnosti. Človek je v vednih potrebah, ki menjavajo le svojo podobo; ako jih človek danes zadovolji, jutri mu že druge vsiljujejo svoje zahteve. Natora je morala torej človeku zagotoviti stalen in neusahljiv vir, s katerim zadovoljuje svoji potrebi; ta vir je pa le zemlja s svojimi darovi, katere neprenehoma delí.

5. Občna državna oskrb nepotrebna.

Tudi ni nobenega uzroka, da bi bila za to potrebna splošna državna oskrb, kajti človek je starejši nego država in predno je bila država, imel je že človek pravico hraniti svoje telesno življenje. — Ako je Bog in Gospod dal vsemu človeškemu rodu zemljo, da jo vživa, to ne nasprotuje osebnemu posestvu. Kajti Bog ni v tem smislu izročil zemlje vsem

ljudem, kakor da bi morali vsi brez razločka gospodovati čez njo, pač pa le v tem smislu, da On sam ni nobenemu človeku v posestvo oddelil kakega posebnega deleža, marveč je določitev in razdelitev zasebnega premoženja prepustil pridnosti ljudij in določilom, katera naj ljudstva sama ukrepajo. — Toda naj si bo zemlja med posamezne razdeljena kakorkoli, nikdar ne neha zemlja služiti vsem ljudem, ker ni nobenega človeka na svetu, da bi ne živel od njenih sadov. Kdor je brez imetja, ima zato delo; in reči smemo, da vsi ljudje splošno živé, ali od obdelovanja zemlje ali od kakega drugega dela, čegar plača se dobiva iz sadov zemlje ali se začenja s sadovi zemlje.

Jasno je torej zopet, da je zasebno posestvo popolno zahteva nature. Zemlja v polni meri daje vsega, kar je potrebno, da se ohrani in razvija zemeljsko življenje, toda sama od sebe, brez obdelovanja in skrbi človekove zemlja tega ne deli. Ker človek uporablja svojo telesno pridnost in svojo duševno skrb, da obdeluje zemljo, prilastuje si ravno s tem obdelane dele; zemlji se s tem nekako vtisne pečat obdelovalčev. Pravica torej zahteva, da ta del zemlje ostane njegova last in da je nedotakljiva ta njegova pravica.

Dokazi za povedano so popolno jasni in le čuditi se moramo, kako da se razlagajo nasprotni nazori, ki niti novi niso, marveč so jih že v starem veku odstranili in ovrgli. Trdi se namreč, da je

zasebna zemljiška lastnina proti pravici in da imajo posamezni le pravico uživati zemljo, ali njene dele. Torej zemlja gospodarjeva, na kateri ima on sezi-dano svojo hišo, bi ne bila njegova last, in njiva, katero kmetovalec obdeluje, bi ne bila njegova? — Nečejo spoznati, da je to isto, kakor oropati koga, kar si je pošteno pridobil. Ono poprej puščobno zem-ljišče je le po marljivosti in razumnem obdelovanju prvega obdelovalca popolno spremenilo svojo podobo; pustinja se je spremenila v plodonosno polje in na poprej izgubljeni puščavi vzrasla je plodovita zemlja.

Kar je zemlji podelilo novo obliko, to je tako tesno spojeno ž njo, da se večinoma skoro ne dá ločiti. Gotovo torej nasprotuje pravici, kdor bi pod pretvezo, da ne sme biti nobenega zasebnega posestva, zemljo odvzel nje posestniku in izročil drugim to, kar je obdelovalec nekako vstvaril v potu svojega obraza. Vzroku sledi povsod učinek, tako tudi sad dela pri-pada kot pravo posestvo onemu, ki je dogotovil delo. Po vsej pravici je zato človeštvo vedno v natornem zakonu našlo podlago za zasebno last in za deljenje zemeljskih posestev; ljudje so vsikdar modro poslu-šali, kar zahteva natorni zakon in se niso nič zme-nili za posameznih ugovore. Ker so ljudje v vseh stoletjih tako ravnali, zato je lastninska pravica ne-kako sveta, ona je izraz svetovnega reda in pogla-vitni pogoj, da ljudje živé medsebojno v miru.

Državni zakoni pa, ki svojo moč, v kolikor so pravični, izvajajo iz natornih zakonov, branili so

povsod lastninsko pravico ter kaznovali, ako bi se bil kdo proti njej pregrešil. Tudi božji zakoni poudarjajo to pravico, in sicer tako odločno, da celó poželenje po tuji lasti strogo prepovedujejo: „Ne poželi svojega bližnjega žene, ne hiše, ne njive, ne dekle, ne vola, ne osla, in ničesar, kar je njegovega.“

6. Človek je družbinsko bitje.

Oglejino si pa še človeka kot družbinsko bitje, in sicer pred vsem v družini, tedaj nam bo še jasnejša pravica do zasebnega posestva. Ako ima človek že sam na sebi to pravico, še večjo pa ima z ozirom na njegovo družbinsko življenje.

Kader si človek voli v življenju svoj stan, sme popolno prosto poslušati ali svet božjega Odrešenika, da zdržno živi, ali pa da stopi v zakon. Nobena človeška postava ne more ljudem odreči natorne in prvotne pravice do zakona; nobena postava ne more omejevati pglavitnega namena te naredbe, ki že od vstvarjenja obstoji, posvečena po oblasti božji. „Rasite in množite se!“ S temi besedami je ustanovljena družina. — Družina, domača hiša, je pravo društvo in ima, dasi majhna, vse pravice, katere so društvom lastne. Starejša je, nego li vsaka druga družba in zato ima, neodvisna od države, sama v sebi svoje pravice in dolžnosti.

Ako ima pa po natori že vsak človek sam pravico, posestvo si pridobivati in ohranjevati, mora

isto pravico tudi imeti kot glava družini. Da, ta pravica je še tem nujnejša pri družinskem očetu, ker se človek v družini nekako razširi.

Natorni neizogibni zakon zahteva, da družinski oče oskrbuje otrokom živeža in vsega drugega potrebnega; natora ga pa tudi nagiba, skrbeti za prihodnost otrok, da jih kolikor moč zavaruje proti vsem nezgodam na svetu ter jih vsposobi, da se morejo sami obvarovati nezgod; oče namreč v svojih otrokih nadaljuje svoje življenje ter se v otrocih nekako ponavlja. — Kako pa bi mogel oče spolnovati te svoje dolžnosti do otrok, ako bi ne imel pravice, jim kot dedščino zapustiti imetje, ki donaša sadove? — Kakor država, tako je tudi družina v pravem pomenu družba, v kateri vlada samostojna očetova oblast. V določenem krogu svojega namena ima torej družina vsaj iste pravice, kakor država; družina torej sme prosto voliti in vporabljamti ona sredstva, ki so ji neobhodno potrebna, da se ohrani in prosto giblje.

Mi pravimo: Družina ima vsaj iste pravice, kakor država. Kajti kakor je po misli in v dejanju družina bila poprej kakor država, zato imajo tudi njene pravice in dolžnosti svoje prednosti, ker so natori bližje. Država mora skrbeti, da posamezni ljudje in družine rade prebivajo v državi. Ako bi torej posamezni in družine, ki so v državi, dobivale od države škodo namestu koristi ter bi se jim prvotne pravice krčile, ne pa varovale, tedaj bi se

ljudje državi odtuževali in jo sovražili bolj, nego da bi jo zaželeli.

7. Družina je sveta.

Velika in nevarna napaka je torej siliti v državo, da se vtika v družino, v domačo hišo. — Pač je res, da treba državne pomoči, kader je kaka družina v skrajni in obupni sili ter si sama nikakor ne more pomagati; kajti to zahteva red, ker so namreč družine deli države. Jednako ima posvetna oblast pravico, spregovoriti besedo, ako se v družini zdatno kršijo medsebojne pravice. Nasilju pokazati prave meje in red ustanoviti, s tem se očitvidno ne kratijo pravice ne družinam in ne posameznim; država v takem slučaju le podpira pravice posameznih, nikar pa da bi jih razdirala.

Toda jedino to sme storiti, več ne, sicer nasprotuje natornemu pravu. Oblast očetovska je po natori taka, da je ni mogoče uničiti, da se je pa tudi država ne more prilastiti, ker družina ima isti časti vredni vir, kakor življenje človekovo. „Otroci so,“ kakor pravi sv. Tomaž, „nekako del očeta,“ v otrocih se nekako razvija osebnost očetova. Tudi ne vstopijo otroci v državo, ako prav točno govorimo, kot samostojni, ne kot posamezni, marveč po družini, od katere so prejeli življenje. Iz istega uzroka so otroci, „ki so po natori del očeta“, kakor govori isti sveti učenik, „toliko časa pod oblastjo starišev,

dokler ne znajo rabiti proste volje.“ Nazori socijalistov torej, ki odstranjajo varstvo in skrb starišev ter izročajo skrb državi, kršijo natorno pravico ter siloma rušijo družinske vezi.

Toda ako se tudi ne oziramo na krivičnost, vkljub temu ne moremo tajiti, da bi taki nazori napravili veliko zmedo v vseh slojih družbe. Vse bi bilo omejeno, vse bi bilo suženjsko odvisno od države, ako bi skušali vvajati v življenje take nazore. Na stežaj bi bila vrata odprta medsebojnemu zavijdanju, prepirom in preganjanju. Ljudi bi nič več ne vspodbujalo za napredovanje in marljivost in s tem bi se tudi posušili viri blagostanja. Namesto domišljevane enakosti prikazale bi se tužne razmere, ki bi onečeščevale vse ljudi.

Jasno je iz povedanega, kako zavržljivi da so temeljni nauki socijalistični, po katerih se zahteva, da naj država pograbi vso zasebno last ter naj jo spremeni v skupno imetje. Taki nauki, ki so baje zasnovani v korist delavskih stanov, bili bi ravno delavcem v veliko škodo; nasprotujejo pa tudi natornim pravicam vsacega človeka, žarko prezirajo naloge države in ako stopijo v veljavo, tedaj je nemogoče, da bi se razvijalo mirno, medsebojno društveno življenje. Kdorkoli torej poskuša kaj pripomoči proti sedanji socijalni bēdi, njemu mora biti sveto načelo: Zasebno imetje je sveto in nedotakljivo.

8. Kako odpomoči socijalni revi?

Sedaj pojasnimo, kaj se mora storiti, da se zboljšajo sedanje neugodne razmere delavskih stanov, kar se pričakuje od vseh strani. — S polno samozavestjo lotimo se te naloge in v zavesti, da nam gre pri tem beseda. Kajti ako tukaj ne bodete pomagali vera in cerkev, tedaj je brezvspešno iskati izhoda iz tega vrtinca. Ker pa je ravno našim rokam izročeno čuvati nad vero, da pod našim vodstvom razvija svoje moči in sredstva, zato bi se zdelo, da kršimo svoje dolžnosti, ako bi o tem molčali. Seveda je neobhodno potreba, da pri tem velevažnem vprašanju sodelujejo in se trudijo tudi drugi. Mi mislimo namreč na vladarje in vlade, na posestnike in delodajalce in naposled na delavce same, o katerih osodi se odločuje. — Toda mi še enkrat poudarjamo: Ako pri tem ne dajo cerkvi veljavne besede, brezvspešni bodo vsi človeški poskusi; kajti cerkev oznanuje po evangeliju dragocene nauke, ki bodo krepko vplivali, da ponehajo prepiri, ali da vsaj izgubé nekaj svoje ojstrine in se rahlejšje poravnajo; cerkev namreč ni le, da bi ljudi podučevala, ampak tudi vpliva s svojo močjo na to, da ljudje vrejajo svoje življenje, kakor to zahtevajo krščanske zapovedi. Cerkev se trudi neprenehoma zboljšati socijalno stanje nižjim stanovom s koristnimi naredbami; naposled pa cerkev iskreno

hrepeni, da bi v pospeševanje pravih koristi delavcev svoje moči in svoje napore združili vsi stanovi; cerkev je prepričana, da mora tudi država seveda v določenih mejah v tem smislu sodelovati s svojimi postavami, ako hočemo, da se približamo svojemu namenu.

9. Socijalistične sanje.

Pred vsem treba imeti pred očmi, da vlada nespremenljivi red na svetu, vsled katerega je kar nemogoče v človeški družbi popolno v eno vrsto postaviti visoke in nizke, revne in bogate. Socijalisti naj le vresničujejo take sanje, a vresničili jih ne bodo, ker je brezvspešno boriti se proti natornemu redu. Ljudje nikdar in nikoli ne bodo popolno jednaki, preveč je v človeštvu velikih in odločevalnih neenakosti. Neenake so zmožnosti, pridnost, zdravje, moči, in zato tudi vedno neenako ostane življenje, neenako posestvo.

Te razmere pa so prav umestne kakor posameznim, tako tudi človeški družbi. Društveno skupno življenje zahteva, da so moči različne in da delujejo raznovrstno; in ravno ta neenakost v življenju pa poglavitno naganja ljudi, da tako raznovrstno delujejo.

Gledé na telesno delo bi človek tudi v stanu prvotne nedolžnosti ne bil brez dela. Seveda bi bilo to delo vžitek, po katerem bi bil človek sam hrepenel; sedaj po grehu pa je delo potrebna pokora,

katere težo mora človek skušati. „Prokleta naj bo zemlja pri tvojem delu; s trudom se boš živil od nje vse dni svojega življenja.“ Jednako bodo ostale tudi druge težave vedno na svetu, ker nasledki greha ostanejo človeku do smrti kot grenki njegovi spremljevalci. Trpeti in pokoriti, to je delež našega rodu, in ako se še toliko trudijo ljudje olajšati nam naše življenje, od velikih težav ljudij ne bodo nikoli oprostili. Oni, ki pravijo, da morejo to storiti, in ki slikajo ubogemu ljudstvu življenje brez težav, polno pa miru in vživanja, taki le slepijo ljudi, in to slepilo bo imelo še hujše nasledke, kakor že sedaj trpinčijo človeško družbo. Jedino pravo je, vzeti stvari kakor so, in drugod iskati olajšujočih pripomočkov.

10. Posestniki in delavci. Vrednost dela.

Popolno napačno pa je pri razpravljanju socialnega vprašanja, da se razmere med posestniki in revnimi, delavnimi stanovi tako slikajo, kakor da bi bilo med njimi že po natori nespravljivo nasprotje, katero jih kliče na boj. Ravno nasprotno je resnično. Natora vravnava vse v jedinstvo, v medsebojno soglasje. Pri telesu človekovem so sicer udje najraznovrstnejši, vendar se medsebojno strinjajo in vjemajo; tako hoče natora, da ste tudi pri telesu človeške družbe ona dva stanova v složni medsebojni razmeri, da nekako drug družega poravnujeta, ker

tudi drug družega potrebujeta. Kapital je navezan na delo in delo na kapital. Pred vsem je neobhodno potreba složnosti, tedaj sta še le mogoča lepota in red; neprestani boji pa bi ljudi zbegali in razdivjali. In ravno krščanstvo ima čudovite in mnogovrstne sile, da odstrani boj in da zatara tudi njegove uzroke.

Cerkev, ki zastopa in brani vero, ima pred vsem v verskih resnicah in postavah mogočno sredstvo, s katerim spravlja in približuje reveže in bogatine. Njeni nauki in njene zapovedi opozarjajo oba stanova na nju dolžnosti in vzlasti jima naročajo, da spolnujeta zapovedi pravice. In sicer cerkev zabičuje delavskim stanovom te-le dolžnosti: Popolno in zvesto izvršuj določeno delo, za katero si se zavezal prosto in s pravično pogodbo. Gospodarju nobene škode ne napravljaj ne na imetju, ne na osebnosti. Ako braniš svoje pravice, zdrži se vsake sile in nikdar ne snuj kekega upora. Ne družì se z zlobnimi ljudmi, ki te motijo s slepilnimi nadami, a ti zapuščajo le grenko prevaro in pogin!

Dolžnosti pa, katere zabičuje cerkev posestnikom in delodajalcem, so te-le: Ne imej in ne ravnaj z delavci kakor s sužnji, spoštuj njih osebno vrednost, ki je toliko večja, ker so kristijani! Roko-

delstvo in delo ne ponižuje, zato vsak, ki pametno in krščansko misli, prišteva delavcem v čast, da si samostojno z mnogimi težavami in trudi ohranjujejo svoje življenje. Nečastno pa in nedostojno je, ljudi izsesavati samo v lastno korist in jih le toliko ceniti, kolikor je vredna njih delavska moč. — Cerkev delodajalcem tudi še kliče: Ozirajte se tudi na duševni blagor in verske potrebe delavcev. Dolžni ste, delavcem dovoliti časa za bogoslužbene vaje. Vi ste dolžni pri delu odstraniti vse, kar bi delavce zapeljevalo in jim nastavljalo npravne nevarnosti. Ne zatirajte v delavcih skrbljivosti za domačo hišo in za varčnost; krivično je nakladati delavcem več dela, kakor ga premorejo njih moči ali zahtevati od njih del, ki niso primerna njih starosti ali spolu. Pred vsem pa opominja cerkev delodajalce, nikar ne pozabiti načela: Vsakemu svoje!

Po tem načelu se mora nepristranski vrejevati tudi plača, pri čemur se je treba seveda ozirati še na druge važne stvari. Splošno je gledé na plačo pomisliti, da je proti božjim in človeškim postavam reveže pritiskati in izsesavati zaradi lastnega dobička. Delavcu zaslužen plačo zadrževati, to je

vnebovpijoč greh. „Glej“, pravi sv. pismo, „plačilo delavcev . . . katero ste utajili, vpije k Bogu in njih glasovi dvigajo se k Gospodu Sabaot.“ Gospodarji naposled ne smejo nikdar in nikakor oškodovati delavcev v njih prihranilih, bodisi s silo ali zvijačo ali z umetnim oderuštvom in sicer vzlasti zaradi tega ne, ker so delavci po svojem stanu manj varovani pred krivico in izkoriščevanjem in ker njih imetje ravno zato, ker je neznatno, zasluži tem večje spoštovanje.

11. Ozir na večnost. — Revež in bogatin.

Kdo bo tajil, da se odstrani obstoječi razpor z vsemi uzroki, ako se natančno izpolnujejo te zapovedi? — Toda cerkev, ki hodi za svojim božjim Učnikom in Vodnikom, ima še više namene. Cerkev ima še druga določila, nravno veliko bolj popolna in s temi skuša kolikor moč približati bogatine in reveže, da bi si bili prijazni in dobri med seboj. — Nepristransko in pravično bomo o sedanjem življenju sodili le tedaj, ako zanj kot merilo vzamemo prihodnje, večno življenje. Ako namreč ne bi bilo prihodnjega življenja, tedaj bi se izgubil pojem nravnih dolžnosti in naše življenje bi bilo za naš razum temna in nerazvozljiva uganjka. To nam torej že pravi pamet sama; to nam pa zatrjuje ob enem tudi vera, ki uči kod podlago vere nauk, da se še le po dokončanem časnem življenju začne naše pravo

življenje. Zakaj Bog nas ni ustvaril za prazne in minljive dobrote sedanjega časa, marveč za večne, nebeške dobrote, in zemlje nam ni odbral v pravo bivališče, marveč kot kraj, kjer nam je dostati naše pregnanstvo.

Ali ima človek obilico bogastva ali drugih posvetnih dobrot, ali pa jih nima, to nič ne odločuje za večno srečo; toda mnogo je na tem: kako porabljamó te stvari. Jezus Kristus nam s svojim „bogatim odrešenjem“ ni nikakor odvzel trpljenja in križa, ki nas spremljata na potu življenja, pač pa je dosegel, da nas trpljenje vnema za krepost, da si ž njim nabiramo zasluženja in da nikdo ne bo deležen večnega plačila, kdor ni za Gospodom stopal po križevem potu. „Ako homo ž njim trpeli, homo tudi ž njim kraljevali.“ Čudovito pa je s svojimi radovoljnimi mukami in bridkostmi olajšal ves naš trud in trpljenje. Ne le s svojim vzgledom, marveč tudi s svojo krepilno milostjo in z ozirom na večno plačilo nam lajša naše težave, da jih lažje prenašamo. „Zakaj naša sedanja kratka in lahka nadloga nam pripravlja neizmerno visoko, večno čast, katera vse preseže.“

12. Miloščina.

Cerkev torej opominja vse s časnimi dobrotami oblagodarjene, da bogastvo ni brez težav ter da nič ne pomaga za večno življenje, pač pa mu celó škoduje.

Posebne grožnje Jezusa Kristusa, namenjene bogatinom, bi jih morale napolniti s strahom, kajti oster odgovor bodo morali dati večnemu Sodniku, kako da so rabili darove sedanjega življenja. O porabi bogastva oznanjuje cerkev važen in vpliven nauk, katerega je le od daleč slutila paganska posvetna modrost; ta nauk cerkev popolno jasno določuje in, kar je še več, ga tudi v dejanju in življenju spolnuje, nauk o dobrodelnosti, o miloščini.

Ta nauk se naslanja na razliko med pravičnim imetjem in pravično uporabo imetja. Zasebna last, kakor smo videli, korenini v natornem redu. Imetje rabiti, seveda le v mejah pravice, to ni le vsakemu posameznemu dovoljeno, marveč je v človeški družbi tudi potrebno. „Dovoljeno je,“ pravi sveti Tomaž, „da ima človek imetje, ki je ob enem tudi potrebno za človeško življenje.“ Ako vprašaš, kako se mora rabiti imetje, odgovori ti cerkev z besedami istega cerkvenega učenika: „Človek mora imeti zunanje reči ne kot lastnino, marveč kot skupno last in se mora po tem tudi ravnati; da namreč od svojega imetja tudi potrebnim rad deli. Zato pravi apostol: „Zapovej bogatim tega sveta, da radi dajejo in dobrote skazujejo.“

Seveda ni nikdo dolžan, za življenje potrebnega utrgovati sebi ali svojim domačim zato, da bi pomagal bližnjemu. Celo te dolžnosti nima, da bi se zaradi miloščine odrekel stanu primernim in dostojnim troškom. „Nikdo namreč ni dolžan,“ da zopet

spregovorimo s sv. Tomažem, „živeti na neprimeren način.“ Ako imaš pa več, nego ti treba za živež in stanu primerno življenje, tedaj si dolžan, trpečim bratom od svoje obilnosti deliti miloščino. „Kar imate odveč, dajte ubogim!“ beremo v sv. evangelju.

Te dolžnosti seveda ne tirja pravica, razven v skrajni sili, pač pa krščanska ljubezen, in zato se tudi ne more izsiliti sodnijskim potom. Potrjuje jo pa krepkeje, bolj nego vsi posvetni postavodajalci in sodniki, večni naš Sodnik, kateri mnogovrstno priporoča milosrčnost: „Blažje je dajati, nego jemati,“ in ki naznanja, da bo na sodnji dan sodil, kako da so ljudje delili miloščino ali jo kratili, kakor da bi jo bili njemu samemu delili ali kratili. „Kar ste mojemu najmanjšemu bratu storili, to ste meni storili.“

Ako vse v kratkem posnamemo, rečemo: Kdor koli ima od Gospoda Boga obilnejših darov, bodisi telesnih in zunanjih, ali pa duševnih, prejel jih je obilno zato, da jih obrača kot darove božje previdnosti v svojo pravo korist, pa tudi v korist svojega bližnjega. „Kdor je prejel v dar razum,“ pravi Gregor Veliki, „obrača naj ga v plodonosen poduk; kdor je prejel bogastvo, gleda naj, da ne čaka z dobrodelnostjo; kdor je v navadnih rečeh skušen in izurjen, porablja naj svoje moči v blagor bližnjega.“

Revne pa cerkev uči, da revščina v očeh večne resnice ni najmanjša sramota, da ni nečastno delo z rokami pridobivati si živeža. Kristus naš Gospod

je to potrdil z vzgledom in dejanjem, ker je zaradi nas „postal ubog, ko je bil bogat“ in ki je hotel, če tudi Sin božji in Bog sam, da so ga imeli za tesarjevega sina in da je tudi mnogo let v svojem življenju opravljal telesna dela. „Ali ni ta tesar sin Marije?“ — Kdor resno premišljuje ta nebeško-lepi vzgled, razumel bo lažje, da se skriva prava cena in imenitnost človekova v nraavnem življenju, v kreposti in da je krepost jednako pristopna vsakemu, najnižjemu in najvišjemu, bogatinu kakor revežu, in da nas nič družega ne pripelje v nebesa, kakor čednost in zasluženje.

Da, ljubezen božja se še nekako lepše kaže do ubogih in nesrečnih: Jezus Kristus revne imenuje srečne, vabi k sebi vse, ki so obloženi s težavami in bridkostmi, da jih tolaži; zaničevanim in preganjanim skazuje On prav posebno naklonjenost. Te resnice morajo imovitim in imenitnim krotiti vsako predrznost, revne pa utrjevati v srčnosti; bogatim narekujejo prijaznost do ubogih, revnim pa skromnost. S tem se zasipa socijalno brezdno med revnimi in bogatimi in na obeh straneh se vzbujajo prijazne, spravljive misli.

Toda, ako si krščanske nraavne zapovedi pridobé popolno veljavo, ne bo samo spravljivih misli; oboje bo vezala tudi bratovska ljubezen. Živeli bodo namreč v prepričanju, da je skupen Oče v nebesih ustvaril vse ljudi in vse odločil za isti namen, dobrim večno plačilo, ki je Bog sam, kateri jedini more ljudi in

angelje osrečevati s popolno srečo. Tedaj razumejo, kaj pomeni: Jezus Kristus nas je vse enako odrešil s svojim trpljenjem, vse povzdignil v isto čast otrok božjih; prava duhovno-bratovska vez je med njimi in med Kristusom Gospodom, „prvorojenim med mnogimi brati“, vedeli bodo, da so posvetno imetje in darovi zemlje vsi skupna last velike človeške družine in le kdor se sam skaže nevrednega, izključen bo od dedine nebeške sreče. „Ako smo pa otroci, smo deleži, deleži sicer božji, sodeleži pa Kristusovi.“

To so po krščanskih nazorih temeljni nauki človeških pravic in človeških dolžnosti. — Ali bi ne ponehali v kratkem času vsi prepiri, ko bi si te resnice popolno veljavo pridobile v človeški družbi?

13. Socijalna delavnost cerkve.

Toda cerkvi ni dovolj, le pokazati pot, kako bi se vse zboljšalo, ona sama tudi vporablja rešilne pripomočke. Cerkev dela neutrudno za to, da ljudi prenavlja in vzgaja v svojem nauku in v svojem duhu. Po škofih in duhovnikih napeljuje svete studence svojega poduka med najširše kroge ljudstva, kakor daleč sega njen vpliv. Cerkev prodira tudi v srce človekovo, vodi njegovo voljo, da bi se vsakdo pri svojih delih ravnal po božjih zapovedih. Vzlasti s svojim vplivom na srce, kar je najvažnejše, razvija cerkev blagodejno moč, ki je jedino cerkvi lastna. Kajti pripomočke, s katerimi si pridobiva vstop do

srca, prejela je v ta sveti namen od Jezusa Kristusa samega, in zato imajo ti pripomočki božjo moč. Jedino ta sredstva segajo v notrine človeškega srca, le ta moč sili človeka, da se pokori svojim dolžnostim, da kroti svoje strasti, da se utrjuje v popolni ljubezni do Boga in do bližnjega, da odstranja mnoge ovire, ob katere zadeva na potu kreposti.

V potrdilo temu vredno je, da se ozremo na zglede preteklosti. Omenimo samo enega dogodka, o katerem nihče ne more dvomiti: Cerkev je vplivala in delala na to, da se je temeljito prenovila človeška družba; višje socialne moči, ki so cerkvi lastne, napotile so človeštvo na cesto pravega napredka, rešile so človeštvo propada ter je vzbudile v življenje. S krščansko vzgojo je cerkev dosegla razvoj, ki daleč presega vse poprejšnje stopinje omike, razvoj, katerega tudi prihodnost nikoli ne bo mogla prekositi. Te dobrote imajo v najsvetejši osebi Jezusa Kristusa svoj prvi vir in svoj poslednji namen. Vse imajo ljudje od Sina božjega in vse dobro se izliva zopet vanj kot središče in namen vseh stvari. Življenje Jezusa Kristusa prešinilo je ves svet, odkar je izšla luč evangelija in odkar je bilo oznanjeno odrešenje našega roda; našlo je pot do vseh narodov, do vseh stanov in ustanovilo je pri njih krščansko vero in nje npravne zapovedi.

Ako torej kdo hoče poiskati rešilnega pripomočka za človeško družbo, našel ga bode le v tem, da se javno in zasebno življenje zopet prenovi

na krščanski podlagi. Kajti priznana resnica je, da se mora vsako društvo, ki se hoče notranje prenoviti, vrniti k svojemu početku. Vsako zjedinenje je namreč tem popolnejše, čim bolj hrepeni in dosega to, kar si je pri početku stavilo kot svoj namen; kolikor bolj namreč teži po tem namenu, tembolj bo tudi življenje temu primerno v društvenem telesu. Odstopati od svojega namena pomeni propadati; bližati se namenu, pomeni rešiti se. To velja o celem telesu države, to isto velja o najštevilnejšem stanu državljanov, o delavskem stanu.

14. Skrb cerkve za časne potrebe.

Cerkev skrbi, da goji duševno življenje, a ne tako, da bi pri tem pozabila na potrebe časnega življenja. — Pač pa cerkev marljivo, zlasti z ozirom na delavce, deluje na to, da tudi v gmotnem oziru lajša revo življenja. Že s tem, da cerkev ljudi vspodbuja, naj živé pravno in krepostno, pospešuje ona ob enem tudi gmotni blagor, zakaj lepo vrejeno krščansko življenje vsikdar pripomore, da si pridobimo tudi časno blagostanje: Boga namreč, ki je vir in delivec vsega blagostanja, ima tak človek za svojega prijatelja; odganja pa dva sovražnika, ki sta prepogosto v največji obilnosti uzrok bridke reve, neukročeno lakomnost in pohlep po vživanju; ako je tudi človeku odločen le skromen delež, srečen živi v zadovoljnosti; varčen je in to mu namestuje, kar

mu na imetju primanjkuje, to ga varuje lakomnih strastij in pregreh, ki pogosto zeló urno razrušijo najlepše blagostanje.

Cerkev pa razven tega razvija tudi dejanjske poskuse, da revežem in delavcem lajša gmotno bêdo; vzdržuje namreč najraznovrstnejše naprave, ki vtrjujejo njih obstanek. Da je v tem oziru cerkev vsaki čas razvijala posebno blagodejno delovanje, to z glasno pohvalo priznavajo tudi njeni nasprotniki. Ob času prvih kristijanov je bila bratovska ljubezen tako močna, da so se bogatini odpovedali vsemu svojemu imetju ter tako prihiteli revnim na pomoč. „Zato takrat,“ kakor pravi sv. pismo, „ni bilo nobenega revnega med vernimi.“ Vsaki dan miloščino deliti bila je naloga, katero so apostoli izročili dijakonom; zato vzlasti so ustanovili posebno stopinjo posvečevanja, dijakonat. Sveti apostol Pavel potrudil se je vkljub svojim mnogovrstnim skrbém za vse cerkve, da je silo trpečim kristijanom v Jeruzalemu po težavnem popotovanju sam prinesel miloščino. Tertulijan govori o doneskib, katere so kristijani skladali pri posameznih shodih, ter jih imenuje „zakladnice ljubezni“, ter dostavlja, da jih rabijo v živež revnih in za njih pogreb, v pomoč potrebnim sirotam obojega spola, starčkom in ponesrečencem na morju. Tako se je polagoma nabirala cerkvena dedščina, katero so vedno s posebno skrbjo hranili kot dedščino revnih in trpečih.

Cerkev se ni sramovala tudi kot beračica hoditi pred vrata bogatinov prosit drobtinice za stiskane. Cerkev je kakor skupna mati revnih in bogatih vnemala krščansko ljubezen do bližnjega, ustanavljala posebne cerkvene redove, ki so po svojem poklicu delovali za lajšanje časnih stisk; s tem sta bila pri rokah pomoč za vsako silo in tolažilo za vsako bolečino. Res sicer čujemo dandanes glasove, kakor nekdam pri paganih, ki celó v tej dobrodelnosti iščejo obtožb proti cerkvi. Grajajo celó cerkveno dobrodelnost, ker trdé, da je nepripravna in neprimerna in vvajajo namestu te popolno posvetno vredbo. Toda kje so državne, človeške nprave, da bi jih mogli postaviti na mesto krščanske ljubezni in požrtovalnega duha, ki od cerkve prejemajo svoj vzlet? Ne, cerkev jedina razumeva skrivnost tega nebeškega vzleta. Ničevne ste ljubezen in moč, ako ne izvirate iz presvetega Srca Odrešenikovega. Ako pa se hočemo udeleževati notranjega (duhovnega) življenja Odrešenikovega, potreba je, da smo živi udje njegove cerkve.

15. Človeški pripomočki. — Sodelovanje državne oblasti.

Vendar pa ni nobenega dvoma, da je za rešitev socialnega vprašanja treba uporabiti tudi vse človeške pripomočke. Vsi namreč, katere zadeva to vprašanje, morajo po svojem stanu sodelovati. K

temu daje nam delovanje božje previdnosti, ki v svoje namene uporablja najbogatejša sredstva, neko podobo ali vzgled, kajti kjer je uspeh odvisen ob enem od mnogih vzrokov, ondi vidimo, kako se isti vzroki družijo v dosego namena.

Pred vsem treba določiti, kak delež pripada državni oblasti pri reševanju socialnega vprašanja. — Državna oblast nam tukaj ni slučajna vladna oblika posameznih dežel, ampak državno oblast si mislimo, kakor jo zahtevata natura in pamet, in kakor se nam kaže po načelih razodenja, katere smo razpravljali v okrožnici o krščanski državi. Pomoč torej, katero bi bilo pričakovati od države, obstoji pred vsem in v obče v splošnih postavnih določbah in napravah, ki pospešujejo uspešni razvoj blagostanja. To je naloga razumne države, to je prva dolžnost vsake modre države. Državi pa pred vsem utrjuje blagostanje, red, dostojnost in nравnost, lepo vrejeno družinsko življenje, spoštovanje do vere in pravice, zmerni davki in enaka razdelitev bremen, živahnost pri obrtni kupčiji in trgovini, ugodno stanje poljedelstva in podobne stvari. Kolikor razumnejše se vse to izkoriščuje in uporablja, tem trdneje je zagotovljeno blagostanje posameznih v državi.

Tu se torej odpre široka pot, na kateri naj država deluje v korist vseh stanov prebivalstva, vzlasti pa še delavcev; in ako država hodi to pot, nemogoče ji je očitati, da bi prestopala svoje pravice; kajti državi je po njenem bistvu prva dolžnost: pospeševati občno

blagostanje; in kolikor bolj odločilna in preosnavljajalna splošna sredstva za to rabi, tem manj treba iskati drugih pripomočkov za izboljšanje delavskih razmer.

Treba pa je poleg tega pred očmi ohraniti važno resnico, da je država za vse, enako za nizke, kakor za visoke. Po natornopravnem stališču so delavci ravno tako državljani, kakor posestniki, to je: so pravi deli države, ter se udeležujejo državnega življenja, v katerem se zbirajo družine, in kar je poleg tega posebne važnosti, je to, da je delavcev v vsakem mestu primeroma največ. Ako torej ni dovoljeno, le za nekatere državljane skrbeti, druge pa zanemarjati, mora država v dostojni meri z javnimi naredbami prevzeti skrb za delavce. Ako država tega ne storí, krši zahtevo pravičnosti, ki vелеva dati vsakemu svoje. Prav opomni v tem oziru sv. Tomaž: Kakor sta del in celota nekako eno in isto, tako nekako pristojta delu, kar pristojta celoti.

Med mnogimi in važnimi dolžnostmi torej, katere ima izvrševati za blagor svojih podložnih skrben vladar, je ena prvih ta: Naklanjaj vsem vrstam svojih podložnih isto varstvo, trdno varujoč ono pravico, ki se imenuje „razdeljujoča“.

16. Pravice in dolžnosti podložnih.

Dasi imajo vsi državljani brez razločka dolžnost udeleževati se del za blagor države, ker tudi vsi uživajo koristi države, vendar oni tega ne morejo

storiti v jednaki meri. Kakorkoli naj se menja vladna oblika, vsikdar bode med državljani razloček po stanovih, brez katerih si družbe niti misliti ne moremo. Vedno se bodo morali na primer nekateri pečati z državnimi nalogami, s postavodajo, s pravosodstvom, z upravo in vojaškimi zadevami; samo po sebi bodo ti na višji stopinji med državljani zato, ker neposredno in na poseben način delujejo za skupen blagor. Dasi pa drugi državljani, n. p. obrtniki, ne delujejo v toliki meri za občno korist, vendar tudi ti, kakor je jasno, vsaj posredno delajo za splošno blagostanje. Res je sicer, da ima blagostanje svojo podlago v pravičnosti in kreposti in že pojem socialnega blagostanja zahteva, da to blagostanje ljudi boljša; toda v delokrog države isto tako spada preskrbovanje časnih pripomočkov, katere moramo imeti in rabiti, ako hočemo kreposti izvrševati. Da se pa ta sredstva pridobé, zato je neobhodno potrebno delo nižjih delavskih stanov.

Da, prav za prav delo na polju, v delavnici, v tovarni oskrbuje državi blagostanje. Brezpogojno torej zahteva pravica od države, da ona v tem oziru delavcem preskrbi in zagotovi primeren delež od dobička pri delu; toliko jim mora nesti delo za stanovanje, obleko in hrano, da se pošteno preživijo. Ako torej država, kakor je njena dolžnost, vse potrebno vkrene, da zboljšuje položaj delavskih stanov, s tem ne dela nikomur krivice; koristi pa s tem država celoti, kateri očitno mora biti mnogo na tem,

da v bēdi ne vzdihuje stan, katerega država za delo tako neobhodno potrebuje.

Seveda se državljani in družine, kakor smo rekli, v državi ne smejo vtopiti; in zagotovljeno jim mora biti, da se prosto gibljejo, v kolikor to ne nasprotuje javnemu blagru ali pravicam drugih. Vladi pa je dolžnost skrbeti, da se varujejo pravice celoti, pa tudi posameznim: celoto mora država varovati, ker po natornem redu nje blagostanje ni le najvišja postava, marveč tudi povod in glavni namen najvišje oblasti sploh; posamezne stanove mora varovati država zato, ker ne vladajo celote zaradi vladajočih, ampak zaradi podložnih, kakor nas uči pamet in vera. Ker pa vsa oblast (avtoriteta) izvira iz Boga, kot izliv božje oblasti (avtoritete), zato je smatrati tudi vlado po vzgledu božje vlade, katera z isto očetovsko ljubeznijo vodi celoto vseh stvari, kakor tudi vsako posamezno stvar. Ako torej grozi državni celoti ali posameznim stanovom kaka škoda, katere drugače ni mogoče odstraniti, dolžnost je državi, da pride na pomoč.

17. Kedaj naj vlada posreduje?

Gotovo je enako mnogo državi kakor posameznim na tem, da vladata v državi mir in red, da se družinsko življenje ravna po postavah božjih in po natorni postavi, da se vera spoštuje in goji, da vlada v zasebnem in javnem življenju lepa nramnost,

da se varuje pravica in pravičnost in da se rušena kaznuje, da mladina krepka dorašča v korist, in kadar treba, v obrambo države. Ako se torej pojavijo javni nemiri, vzlasti ako se upirajo delavci ali če ustavljajo delo, ako se rušijo natorne družinske vezi v delavskih krogih, ako je pri delavcih vera v nevarnosti, ker se jim ne dovoljuje zadosten čas in prilike spolnovati svoje krščanske bogoslužbene dolžnosti, ako njih nramnosti grozi nevarnost, ker skupno delajo moški in ženske ali se kako drugače vabijo v greh; ako delodajalci po krivici obtežujejo delavce in jih silijo sprejemati pogoje, ki nasprotujejo osebnim in človeškim pravicam, ako se spodkopuje delavcem zdravje, s tem, da se jim nakladajo prevelike dolžnosti, ki niso primerne njih starosti in njih spolu — v vseh teh slučajih mora vplivati veljava in oblast države, ne da bi pri tem prestopila svoje prave meje. Le v toliko sme država s svojimi državnimi naredbami sezati v razmere državljanov, v kolikor treba, da zatre zlo in odstrani nevarnost. Skrbno treba torej sploh varovati vse pravice državljanov, javna oblast čuti mora na tem, da ostane vsakemu svoje, ter da se odstrani vsako kršenje pravice, ali pa, da zato kaznen prejme, vzlasti pa se mora truditi država, da pri varstvu pravic v korist posameznih skrbi prav posebno za revno nezmožno ljudstvo. Imovitim namreč ni treba v toliki meri javnega varstva, pomoč imajo ti lažje pri rokah, nasproti pa so skoro popolno odvisni od državnega varstva ljudje

brez posestva, brez lastnih tal pod nogami. V posebni oskrbi mora torej država imeti delavce, ki so večinoma ljudje brez posestva.

Vendar treba še tukaj posebno poudarjati nekatere posamezne stvari. — Prvo je, da mora javna oblast z odločnimi naredbami zagotoviti pravico in varnost zasebnega imetja. Krepko se mora brzdati delovanje onih ljudij, v katerih se vzbudi poželjivost po tujem blagu. Nikdo ni graje vreden, ako se trudi zboljšati svoje lastno stanje; prisvojevati si pa tujo last pod nespametno pretvezo, da se mora vse jednako-merno zravnati v človeški družbi, to pa je napad na pravico in na blagostanje. Brez dvoma skušajo delavci v ogromni večini s poštenim delom povspeti se do boljših razmer, ne da bi pri tem škodovali bližnjemu. Toda mnogo jih je tudi, ki delajo nemir, ki razširjajo napačne nazore, katerim je vsak pripomoček dober, le da bi pripravljali prekucijo in ljudstvo zapeljevali, da bi se lotilo sile. Zato se mora truditi oblastvo, mora hujskačem sapo zapreti, mirno delo mora braniti pred zapeljivci in hujskači in zagotoviti mora pošteno pridobljeno imetje pred ropom.

18. Ustavljanje dela (strajki).

Neredko delavci skupno ustavijo delo, da bi s tem pritiskali na delodajalce, ako se delavcem zdé zahteve pretežavne, čas za delo predolg, plačilo pa premajhno. To postopanje, ki je dandanes vedno

pogosteje in se vedno bolj razširja, zahteva od javnega oblastva, da se postavi v bran; kajti to praznovanje ni v škodo samo delodajalcem in delavcem, v zelo občutljivo škodo je tudi kupčiji in obrtniji, sploh vsemu javnemu blagostanju; sploh je to, kakor skušnja uči, rado povod sili in nemirom ter krši mir v državi. Temu nasproti je najbolj priporočila vredna ona obramba, ki skuša s primernimi naredbami in postavami zlo preprečiti in njegov početek ovirati z odstranjenjem onih uzrokov, ki porajajo nasprotja med zahtevami delodajalcev in delavcev.

19. Dolžnosti države do delavcev.

Država pa je temu nasproti v marsikaterem praktičnem oziru dolžna naklanjati varstvo delavcem in sicer pred vsem gledé na duševno dobro. Dasi je res tudi časno življenje kot dobro vredno vse skrbi, vendar v njem ni naš poslednji namen. Časno življenje nam mora biti le pot, le sredstvo, da si pridobimo življenje duše. To dušno življenje pa je spoznanje resnice in ljubezen do dobrega. Duši je vtisnjena prevzvišena podoba Stvarnikova, v duši kraljuje ona visoka vrednost človekova, vsled katere je poklican, da gospoduje nižjim natornim bitjem in si v svojo službo prisvaja zemljo in morje. „Napolnite to zemljo in podvrzite si jo in gospodujte ribam morja in pticam neba in vsem živalim, ki se gibljejo na zemlji.“

V tem oziru so vsi ljudje enaki, nobenega razločka človekove vrednosti ni med bogatim in revežem, med gospodom in služabnikom, med vladarjem in podložnim, „kajti taisti je vseh Gospod“. Nobena sila se ne sme nekaznjeno pregrešiti nad ceno človekovo, ker Bog sam, kakor pravi sv. pismo, „z velikim spoštovanjem“ nad njim gospoduje; nobena moč ga ne sme zadrževati na potu krščanskih dolžnosti in kreposti, ki naj ga vodi v nebesa v večno življenje. Da, človek niti sam nima pravice odreči se k temu potrebni prostosti in pravicam, katere zahteva natura; ker tu se ne gre za pravice, ki bi mu bile na prosto voljo dane, marveč za neizogibne, nad vse svete dolžnosti do Boga, katere nam je izpolnovati.

20. Nedeljski počitek.

S tem je označena podlaga za zapovedani nedeljski počitek. Ta nedeljski počitek pa ni, da bi se človek vdal lenivi nedelavnosti, še manj, da bi nas prostil od pravila in reda; tudi ni zato, kakor bi si mnogi želeli, da bi namreč pospeševal lahkomiselnost in razbrzdanost ali da bi priložnost dajal za nepotrebne stroške. Ta počitek je le počitek od dela posvečen po veri. In ta počitek oproščuje človeka opraviil vsakdanjega življenja, bremena navadnega dela, da v njem vzbudi višje misli na nebesa; cerkev ga vabi, naj se čuti kot sina Najvišjega in naj se

udeležuje opravil božje službe, svest si, da izvršuje s tem svojo najčastnejšo dolžnost. „Pomni, da posvečuješ soboto!“ Tako je govoril Bog v stari zavezi, ko je z ojstrimi postavami zapovedal dan počitka. in versk, svet značaj hrani ta počitek, odkar ga je prvotno vvedel Stvarnik, ki mu je sam s svojim skrivnostnim počivanjem po vstvarjenju človeka dal vzgled: „Sedmi dan pa je počival od vseh svojih del, katere je naredil.“

21. Delo na dan.

Kar zadeva varstvo zemeljskih blaginj delavskega stanu, treba pred vsem konec storiti onemu nedostojnemu položaju, v kateri je delavca zavedla sebičnost in trdosrčnost delodajalcev, ki delavca brezmejno izsesavajo in ž njim ravnaajo kot z blagom, ne pa kot s človekom. Pravica in človekoljubje nasprotujeta, ako se zahteva toliko delo, da telo opeša in da duh otopi. Pri človeku ima vsaka stvar svoje meje, tako tudi zmožnost in moč za delo, in nikdo ne more segati čez meje te zmožnosti. Res je, da delavna moč rase, ako jo vadimo in natezamo, toda le tedaj nam bo zagotavljala v resnici primeren uspeh, ako skrbimo o pravem času za prenehljaj in počitek.

Gledé na delavno dôbo vsaki dan mora veljati načelo, da ne sme biti daljša, kakor je primerno močém delavcev. Kako dolgo pa da mora trajati

počitek, to se ravna po tem, kakšno je delo, in pa po času, kraju ter telesnih močeh.

Dela po rudo- in premogokopih zahtevajo, kar je jasno, večjih naporov kot druga ter so tudi zdravju bolj škodljiva, za-nje se mora torej določiti krajša dôba za delo. Nekatera dela se v eni letni dôbi, kakor je kraj, težko dajo izvršiti v kratkem času, v drugi dôbi pa ne povzročujejo nobene težave. Naposled kar more storiti doraščen čvrst možak, tega ne premoreta žena ali otrok. Posebno človekoljubno skrb zahteva delo otrok. Prav bi ne bilo dovoliti, da bi vstopili otroci v delavnico ali tvornico poprej, predno so duševno ali telesno dovolj godni. Razvijanje moči se namreč zatira pri mladem človeku, ako se prezgodaj vprega v delo; in ako je nalomljen cvet otroške dôbe, tedaj žal ni več misliti, da bi se popolno razvil. Jednako je treba strogo paziti, da so marsikatera dela manj primerna ženskam, ki so prav za prav splošno odločena za domača opravila pri hiši. Delo v domači hiši brani ženstvu njegovo dostojnost, lajša dobro vzgojo otrok in pospešuje družinsko srečo.

Splošno pa je gledati na to, da se delavcem zagotovi toliko počitka, kolikor ga potrebujejo, da si pridobé močij, ki so jih porabili pri delu; s tem namreč, da z delom prenehavamo, imamo namen nameščevati svoje moči. Pri vsaki pogodbi, ki se sklene med delodajalci in delavci, mora biti izrečno ali na tihem pogojeno, da je zgoraj omenjeni dvojni

počitek delavcu zagotovljen. Kaka zaveza brez tega pogoja bi npravno ne bila dopuščena, ker nikogar ne moremo siliti in nikdo ne sme dopustiti, da bi se kdo odrekel dolžnosti do Boga in do samega sebe.

22. Pogodba za delo.

Zdržema na to omenimo vprašanja posebne važnosti, pri katerem je mnogo na tem, da se prav razume, ker bi se sicer lahko grešilo ali na eno ali na drugo stran. — Ker delavec prejema plačo, zdelo bi se morda, da delodajalec po izplačanem zaslužku nima več nobene nadaljne dolžnosti. Morda bi kdo mislil: Le tedaj se zgodi kaka krivica, ako bi ali delodajalec pridržaval del zaslužka, ali pa ako bi delavec popolno ne izvršil svojega dela in da bi bila edino v teh slučajih državna oblast opravičena posredovati, da namreč dobi vsakdo svoje. — Toda tako sklepanje ne more dobiti popolnega priznanja; pri razvijanju teh mislij namreč nekaj manjka, ker se prezira bistveno v to spadajoča stvar. In ta je: Delati se pravi, truditi se, da si pridobivamo živež in oskrbujemo vse časne potrebe. „V potu svojega obraza boš moral služiti svoj kruh.“ Delo torej hrani v sebi dve lastnosti; delo je osebno, ker sta rabljena moč in trud osebna last delavčeva; in delo je potrebno, ker nam mora oskrbovati življenje in ker delo ukazuje narurna dolžnost, namreč ohranitev življenja. Ako si torej pri delu le mislimo,

da je osebno, tedaj ne moremo tajiti, da ima delavec na prosto voljo, privoliti v vsako tudi zelo nizko nastavljeno plačo; on se namreč osebno odloči za delo in se more zadovoljiti tudi z majhno plačo ali se odpovedati vsaki plači.

Drugače se pa stvar pokaže, ako ob enem uvažujemo tudi drugo neločljivo lastnost dela, da je namreč delo potrebno. Nujna dolžnost vsacega človeka je ohranjati si svoje življenje. Ako ima namreč vsakdo po natori pravico poiskati si živeža za življenje, mora revež zato neobhodno navezan biti na delo svojih rok. Dasi se torej pogodba med delavcem in delodajalcem na obe strani izvršuje prosto, vzlasti z ozirom na plačo, vendar ostane še vedno v veljavi natorna pravica z zahtevo: Plača ne sme biti morda tako nizka, da bi ne dajala skromnemu in poštemu delavcu potrebnega živila.

Ta velevažna zahteva je odvisna od proste volje delodajalcev in delavcev. Recimo torej, da bi se delavec v posebni sili ali da uide še hujšemu stanju, uklonil pretrdim pogojem, katere mu naklada delodajalec ali podjetnik, tedaj se to pravi silo trpeti in pravica se ustavlja takemu nasilstvu.

Da pa pri takih vprašanjih, kadar treba določiti čas za delo na dan pri raznovrstnih delih, ali določiti varstvena določila gledé na nevarnost zdravja in poškodovanja vzlasti po tovarnah, državna oblast preveč brezozirno ne posreduje, svetovati je vsekako z ozirom na razliko časovnih in krajevnih razmer,

da se taka vprašanja predlagajo odborom, o katerih bomo Mi pozneje govorili bolj natanko, ali da se v obrambo koristi delavcev nastopi kaka druga pot, kjer po potrebi oblastva sodelujejo in vodstvo imajo.

23. Varčnost. — Domoljubje.

Ako dobiva delavec zadostno plačo, da pošteno preživlja ženo, otroke in ako ob enem modro skrbi za varčnost, dosegel bo tudi, sledeč natornemu nagonu, da bo nekoliko denarja dal na stran ter si pridobil nekaj malega stalnega dohodka. Zasebna last mora se torej čuvati kot nedotakljiva pravica, ako hočemo sploh priti do ugodne rešitve socialnega vprašanja; a to ni dovolj: država mora to pravico pospeševati tudi v postavodaji ter bi morala s svojimi naredbami delati na to, da si kolikor mogoče mnogo državnih podanikov skuša pridobiti kako skromno posestvo. To bi imelo mnogo važnih prednosti. Pred vsem bi bilo s tem bolj pravično razdeljeno zemeljsko imetje. Od prejšnjega stoletja so se razmere po mestih tako spremenile, da so prebivalci po mestih razdeljeni v dve vrsti, kateri loči nekak prepad. Na eni strani je premogočen kapital; ta popolno obvladuje obrtnijo in trg, in ker se pri njem družijo vsa podjetja in je kapital nekako središče vsake javne delavnosti, zato ne bogatí vedno bolj in bolj onih, ki ga imajo, marveč pridobiva kapitalistom tudi v državnih stvareh vedno večji

vpliv. Na drugi strani pa je ona množica, ki mora pogrešati dobrote tega življenja, ki je zato polna srditosti in nemirom pristopna. Ako bi ti ubožni ljudje smeli imeti upanje, da si bodo s pridnostjo in trdom pridobili nekaj zemljišča, tedaj bi se polagoma vsaj nekoliko približali reveži in bogatini; vedno bolj bi izginjevala nasprotja med skrajno bêdo in med nakopičenim bogastvom.

Pri tem bi brez dvoma ob enem prospevalo tudi poljedelstvo; kajti, ako si si svest, da delaš na lastni zemlji, delaš brez dvoma z veliko večjo marljivostjo in stanovitnostjo. Kolikor bolj se človek trudi na svoji grudi, tembolj jo ceni; zemlja se mu priljubi, ker vidi, da bo vir skromnega blagostanja zanj in za njegovo družino. Popolno je torej jasno, koliko bi s tem pridobilo poljedelstvo, koliko skupno blagostanje ljudstva.

Kot tretji dobiček smemo imenovati okrepljenje domovinskega čuta, ljubezen do zemlje, kjer je stala hiša očetova, kjer se je človek rodil in vzgojeval. Gotovo bi mnogi izseljenci, ki sedaj v daljini iščejo druge domovine, raji stalno se naseljevali doma, ko bi jim bil doma vsaj za silo zagotovljen gmoten obstanek. Vseh teh dobičkov pa gotovo ne bo dobiti, ako država svojim podložnim naklada tako hude davke, da se ž njimi uničuje zasebno imetje. Pravice do zasebne lasti, ki je natorna, država ne more zatreti; država more le vrejevati, kako da se rabi imetje, da se pri tem ne kršijo javne koristi. Prav

torej ni in ne pravično, ako si država od premoženja podložnih prisvaja pri davkih prevelik delež.

24. Društva.

Naposled morejo in morajo pa tudi za ugodno rešitev socijalnega vprašanja delodajalci in delavci sami z naredbami in določili sodelovati, ki odstranjajo bêdo in oboje vrste ljudi približujejo. To so društva za medsobojno podporo, zasebne naprave v pomoč delavcu in družini, ako ga nenadoma zadene kaka nesreča, bolezen, smrt; treba je naprav za pravno varstvo otrok, nedoraslih ali tudi odraslih.

25. Delavska društva.

V prvi vrsti pa treba v tem oziru imenovati delavska društva, ker z namenom teh društev vjema se nekako vse drugo ravnokar omenjeno. Nekdaj so zadruge rokodelcev in delavcev dolgo časa razvijale prav vspešno delavnost. Niso pa donášale važnih koristij le njih udom, marveč so, kakor zgodovina spričuje, v mnogem pospeševale tudi razvoj rokodelstva in obrtnije. V časih seveda, kakor so sedanjí, ko so se spremenile šege in navade, ne gré oživljati nekdanjih zadrug v njih prvotni obliki. Nove šege, napredek v vednosti in omiki, podraženo življenje, vse stavi sedaj drugačne zahteve. Potrebno pa je, da se zadruge z ohranitvijo nekdanjega duha, ki jih je oživljal, priredijo potrebam sedanjega časa.

Zeló veselo je, da se dandanes vedno bolj in bolj porajajo take zveze med delavci samimi ali pa med delavci in delodajalci; le iskreno je želeti, da je takih društev vedno več in da so vedno krepkejša v svojem jedru. Dasi smo mi že mnogokratov govorili o delavskih društvih, bomo vendar na tem mestu še natančneje pojasnili, kako času primerna in opravičena da so taka društva; ob enem bomo pa tudi omenili, kar treba povedati, kako naj bodo uravnana taka društva in kake namene naj imajo pred očmi.

Človek je omejen v svojih močeh; to ga vedno naganja, da se veže z drugimi v medsebojno pomoč in podporo. „Bolje je, da sta dva skupaj, kakor da bi bil jeden sam; koristi imajo od svoje zveze. Ako eden pade, vzdigne ga drugi. Gorjé mu, kdor je sam! Ako pade, nikogar nima, da bi mu pomagal.“ Tako pravi sv. pismo. In zopet: „Brat, podpiran od brata, podoben je utrjenemu mestu“. Ta natorni nagon vodi do skupnosti, človeka torej do državne skupnosti, a veže človeka tudi v najraznejše zveze z drugimi ljudmi. Niso sicer popolna društva, ki se porajajo po takih zvezah, vendar so prava društva. Med temi in med državno družbo je mnogovrsten razloček. Namen države obsega vse prebivalce, ker meri na občni, javni blagor, katerega dobrote imajo vsi pravico uživati, in zato se država ravno imenuje „država“, ker se v njej, če govorimo z besedami sv. Tomaža, ljudje združijo z namenom, da osnujejo

društvo. One družbe pa, ki se snujejo v državi, imenujejo se zasebne, ker je posebni namen teh društev zasebna korist, namreč korist njih udov. „Zasebna družba“, pravi sv. Tomaž, „je ona, ki ima zasebne namene; taka se na priliko osnuje, ako se združijo dva ali trije v ta namen, da izvršé kako trgovsko kupčijo.“ Dasi so pa te zasebne družbe v državi in so nekako del države, vendar nima država kar tako pravice, prepovedovati njih obstanek. Te družbe imajo svojo podlago v natornem pravu, in natornega prava država ne more spreminjati; nasproti je dolžna skrbeti za to, da se priznava natorno pravo. Ako pa vkljub temu kaka država prepoveduje snovanje takih društev, dela proti svojemu lastnemu načelu, ker ima tudi država, popolno jednako kakor zasebne družbe med državljani, svoj vir v natornem nagonu človekovem, kateri ljudi medsebojno druží.

Pač pa ima seveda država v mnogih posameznih slučajih popolno pravico, da postopa proti društvom, n. pr. ako zasledujejo namene, ki so očitno nasprotni pravici ali npravnosti ali kakorkoli javnemu blagru. Država ima torej pravico zabranjevati osnovo takih društev ali osnovane razrušiti, vendar mora na drugi strani strogo gledati na to, da nikdar ne sega v pravice podložnih. Država ne sme pod pretvezo javnega varstva za javne koristi nikakor storiti kaj takega, s čemur bi komu delala krivico. Kajti državnim postavam in naredbam gré pokorščina v vesti

le tedaj, ako se ujemajo s pametjo in zato seveda tudi z večno postavo božjo.

26. Cerkvena društva.

Pred očmi so nam tukaj mnogovrstna društva, družbe in cerkveni redovi, ki so se v prejšnjih časih porajali na cerkvenih tleh, naprave cerkve in pobožnega mišljenja njenih otrok. Koliko blagoslova da so donašale, o tem spričuje preteklost do današnjih dnij. Nravni značaj njih namena pravi že pameti sami, da imajo za svoj obstanek natorno in neovrgljivo pravico. V kolikor pa so verske družbe, ima izključno le cerkev pravico določevati o njih. Vlade nimajo do njih nikakih pravic in vzlasti nimajo nobene pravice, lastiti si njih zunanje oskrbovanje. Pač pa so dolžne države take družbe spoštovati in jih varovati; dolžnost jim je braniti jih, da se jim v kakem slučaju ne zgodi kaka krivica. Žalibog, da smo vzlasti v zadnjem času gledali, kako vse drugače se je godilo. Po mnogih krajih je državno oblastvo postopalo proti družbam s krivičnimi in nasilnimi naredbami; omejevalo je njih prostost s sovražnimi postavnimi določili, kratilo jim je stališče in pravice pravne osebe ter jim drzovito ropalo njih imetje. Do tega imetja pa ni imela nedotakljivih pravic le cerkev, marveč tudi ustanovniki in dobrotniki, ki so svoje doneske odločevali v one dobrodelne namene in naposled oni, za katerih korist so bile naprave ustanovljene.

Zaradi tega ne moremo, da ne bi izjavljali pritožbe proti tem krivičnim in pogubnim ropom. Posebno žalostno pa je, da se boj napoveduje miroljubnim in vsestranski koristnim društvom katoliških móž ob istem času, ko se poudarja, da je društvena svoboda splošno zakonito dobro, ob istem času, ko se dovoljuje v najširši meri uživanje prostosti veri sovražnim in državi nevarnim društvom.

Najraznovrstnejše zadruga in zveze se porajajo v naših časih vzlasti med delavci, in sicer v veliko večjem številu, kakor nekdej. Odkod da imajo nekatera svoj spočetek, kam da merijo, po katerih potih da se razširjajo, o tem nam ni tukaj preiskovati. Pač pa moramo opozarjati na splošno z dejanji podprto mnenje, da se mnoga taka društva klanjajo jednotnemu, skrivnemu vodstvu, ter da imajo naprave, ki niso primerne blagru vere in države, ki imajo namen, delo dobiti popolno v svoje roke in tako v zadrego in bêdo spravljati značajne delavce, ki nečejo k njim pristopiti.

Zato vidijo krščansko misleči delavci, da morajo postati ali udje društev, ki v nevarnost stavijo njih vero, ali pa morajo sami snovati društva, da se z združenimi močmi uprejo grdemu, a po natančnem načrtu določenemu stiskanju. Vsak, ki neče v nevarnost staviti najdražjih svetinj človeštva, mora spoznati, da so taka društva zelo času primerna in zaželjena.

27. Katoliška društva.

Jasno spoznavajo mnogi možje zahteve časa in zato se pečajo s proučevanjem socialnega vprašanja; zaslužijo pa prav posebno pohvalo za požrtovalnost, s katero iščejo in poskušajo sredstva, da bi ž njimi zamogli nižjim stanovom polagoma zboljšati njih stanje. Mi gledamo, kako pomagajo povsod, kjer vidijo pri družinah in posameznih nesrečo in slabo gmotno stanje. Hvalevredno se trudijo pri obeh delih vtrjevati dolžnostno čutilo in pokorščino do zapovedi svetega evangelija. Te božje zapovedi namreč oblastno omejujejo pohlep po uživanju in nezmernost ter vkljub vsem neenakostim med društvenimi stanovi vzdržujejo mirne medsebojne razmere. Vrli možje se zbirajo na shodih, da se posvetujejo, kako delovati v korist delavcev in kako dnevna težka vprašanja gospodarskega življenja polagoma ugodno reševati.

Podrugod se je vzbudilo hvalevredno prizadevanje, urediti v raznih društvih rokodelce in delavce, podpirati jih s svetom in dejanjem v ta namen, da jim je stalno in pošteno delo zagotovljeno. Škofje pa spodbujajo vso to delavnost ter ji dajejo posebno zaslombo s svojo veljavo. V imenu škofovem sodelujejo gledé na versko stran vrli udje svetnega in samostanskega duhovništva pri vodstvu društev. Tudi ne manjka bogatih katoličanov, ki so blagodušni podporniki in tovariši delavskih stanov, ki znatne svote

porabljaajo za snovanje in razširjanje društev; s tem zagotavljajo delavcu, ki se udeležuje, reden in dovoljen dohodek, da, omogočijo mu celo, da tudi za starost prihrani kak krajcar, ki ga oprosti skrbij. Ni treba še-le poudarjati, koliko koristij je že do sedaj doneslo to raznovrstno iskreno delovanje. Z ozirom na to gojimo najlepše nade za prihodnost, le da se bodo društva po številu množila, in da bodo modro urejena. Država pa naj jim naklanja svojo varujočo desnico, a naj se ne vtika v njih notranje razmere; tuji zunanji vplivi namreč lahko vničijo življenje, ki mora izvirati iz notrin, iz svojega principa (početka).

28. Društvena pravica.

Previdnosti in modrosti je neobhodno potreba, da se vzdržita pri društvih notranja jedinost in soglasje. Ako je društvena pravica pravica državljanov, kakor je tudi v resnici, smejo torej tudi ta društva neovirano razvijati svoja pravila in naredbe, kakor je namenu primerno. Ni pa mogoče narisati določil omejenih društev v obliki, ki bi bila veljavna za vse; kajti odvisna so preveč od značaja ljudstva, ravnaajo se po izkušnjah, po tem, kako je razširjena kupčija, koliko da nesejo razna dela, naposled so odvisna od mnogih drugih okolnostij, katere treba uvaževati.

Pred vsem je potreba, da se pri osnovanju in vodstvu društev ohrani vedno njih namen pred očmi ter da temu namenu služijo pravila in vse delovanje;

namen pa jim je: pospeševati in boljšati telesno in gmotno stanje delavcev. Vera mora biti društvu nekaka podlaga njegovih naredb. Vernost udov jim mora biti najpoglavitnejši namen in zaradi tega mora krščanska vera prešinjati vso uredbo. Sicer bi društvo kmalu izgubilo svojo prvotno podobo, prišlo bi v eno vrsto z onimi društvi, ki izključujejo vero iz svojega kroga.

Kaj pa pomaga delavcu, ako ima za svoje časno blagostanje še toliko dobička od društva, če pa je vsled pomanjkanja duševne hrane njegova prva reč v nevarnosti? „Kaj pomaga človeku, ako bi pridobil ves svet, če pa na svoji duši škodo trpi?“ Kristus Gospod je razločevalno znamenje postavil med neverniki in kristijani z besedami: „Tega vsega iščejo neverniki. Iščite pred vsem kraljestva božjega in njegove pravice in vse drugo vam bo privrženo.“ Ta društva imajo torej kraljestvo božje kot svoj poslednji namen, zato morajo skrbeti, da pospešujejo pri delavcih verski poduk. Nevednost v verskih rečeh je vedno večja in pa dolžnosti do Boga in do bližnjega se vedno manj poznajo, to treba odstranjevati s primernim podukom. Delati je treba, da se temeljito pojasnjujejo zmote časa in slepila verskih sovražnikov, skrbeti treba za poduk in svarila gledé na vabljivo zapeljevanje. Vzbujaajo naj se udje, da cenijo pobožnost in službo božjo, vzlasti naj se pazi, da posvečujejo nedelje in praznike. Delavci naj se podučujejo, da časté in ljubijo cerkev božjo kot

skupno mater, da so poslušni njenim zapovedim, in da se vredno udeležujejo milosti nje zakramentov, ki z božjim duhom čistijo dušo in jo napolnujejo s krepostjo.

29. Verska podlaga društev.

Ako je s tem društvo izvolilo vero za podlago, tedaj je že tudi določena smer, da se utrdi medsebojno razmerje društvenih udov. Namenu primerno naj se posli tako razdelé, da prevelik razloček oseb ne stavi jedinstvi v nevarnost. Tudi se je truditi, da se že naprej odstranijo vse pritožbe udov, vzlasti naj bi jih omejevali s tem, da se vsakemu delo jasno in previdno določi. Vestno naj se oskrbuje skupna blagajnica. Pomoč, ki se posameznim podeljuje, naj se določuje po istiniti potrebi. Kot posebno važen namen mora veljati soglasje med delavci in delodajalci gledé na pravice in dolžnosti. V reševanje pritožb med strankama naj se snujejo odbori neomadeževanih in skušenih móž in njih odloki naj imajo odločilno veljavo. Želeti bi bilo zeló, da bi imela ta odločevalna sodišča zastopnike delodajalcev in delavcev v svoji sredi in da bi bili udje delavskih društev dolžni nanje se obračati. Poglavitna skrb bi morala nadalje biti, delati na to, da udom nikoli ne zmanjka dela in da imajo skupno blagajnico, iz katere se podpirajo posamezni, ako bi jim dela zmanjkalo, v bolezni, v starosti in sploh v kaki nesreči.

Ako se spolnujejo taka določila, gotovo se bode marsikaj doseglo, da se odstranijo vsaj najobčutljivejše nepravilike in brez dvoma bodo katoliška delavska društva prav krepko zamogla pospeševati javni blagor. Iz preteklosti smemo v marsikaterem oziru tudi na tem polju gledati v prihodnost. Ponavljajo se namreč vkljub vsemu spreminjevanju časov in ljudstev jednake prikazni pogosto v čudoviti podobnosti, ker je svetovni tok podrejen previdnosti božji, ki po večni osnovi vse stvari podrejuje in v službo stavi najvišjim namenom.

Znano je, da so očitali krščanstvu prvih stoletij, češ, njegovi spoznavalci so večinoma le revni ljudje, ki živijo od dela svojih rok. Toda ti ubogi, ti zaničevani pridobili so si polagoma naklonjenost bogatih in mogočnih. Kazali so namreč svetu vzgled delavnosti, miroljubnosti, pravičnosti, pred vsem pa bratovske ljubezni. Gledé na te zgovorne priče njih življenja izginjali so predsodki, obmolknile so zlobne tožbe in paganska nevera morala se je polagoma umakniti žareči luči krščanske resnice.

Dandanes je delavsko vprašanje predmet mnogim prepirom. Da se ta prepir poravna mirnim in postavnim potom, to je pač v največjo korist državi. Vprašanje to pa se bo pri krščansko mislečih delavcih bližalo svoji rešitvi, ako bodo ti delavci v dobro urejenih društvih in pod modrim vodstvom nastopili isto pot, katere so se kristijani v starem veku držali nasproti velemogočnemu paganskemu

svetu v svoj lastni blagor in v blagor človeške družbe. Kakor silna je namreč moč predsodkov in strastij, vendar se bo povsod, kjer ni pokvarjena volja zatrla čutil za pravico in resnico, javna naklonjenost nagibala možem, ki so zapisali na svojo zastavo pridnost, zmernost in red; postavili se bodo na stran delavcev, ki višje cenijo poštenost in pravico, nego dobiček in katerim je prava zvestoba v dolžnostih nad vse druge ozire.

Razširjanje takih delavskih društev bi dobro došlo tudi onim delavcem, ki so izgubili vero in pravico, ker bi se jim s tem polajšalo poprijeti se boljših nazorov. Vsaj pač mnogokratov taki sami čutijo, kako trdo jih imajo njih denarja lačni gospodarji, ter da se delavci toliko cenijo, kolikor jim donasajo dobička. Ni jim skrito, da vlada v društvih, katerim so se pridružili, namesto medsebojnega spoštovanja in ljubezni le razdor, ki se prikazuje in vedno spremlja nesrečneže brez vesti in brez vere. Koliko taceh nesrečnih, ki so telesno pobiti in duševno onemogli, bi se rado otreslo tacega ponižujočega suženjstva; vendar si tega ne upajo, ker jim brani ali sramožljivost ali strah pred revščino.

Tem vsem zamogla bi donasati katoliška delavska društva obilno pomoč; odstranjala bi namreč ovire ter omahujoče vabila v svojo sredo in onim, ki bi se skesano vrnili, bi naklanjala varstvo in bratovsko sočutje.

Konec.

S tem smo Vam pokazali, časti vredni bratje, kdo da je poklican, da sodeluje pri izvrševanju važnega socijalnega vprašanja in kakšno naj bo to sodelovanje. — Vsak, ki je poklican, naj se torej potruži in sicer brez odloga, da z odlašanjem še težje ne postane poravnanje zla, ki je že tako silno naraslo. Vlade držav naj delujejo s postavami in naredbami, delavci, katerih osoda se odločuje, naj postavnim potom zastopajo svoje koristi; ker pa je, kakor smo v pričetku omenili, vera jedino zmožna, da se popolno in v kalu zatró neprilike, zato naj se vedno bolj razširja prepričanje, da je pred vsem potreba, naj se vnov oživi krščansko mišljenje in življenje; brez tega tudi vse najmodrejše in najboljše naredbe niso zmožne vstvariti prave sreče. — Kar pa zadeva cerkev, trudila se bo vsaki čas, da se ne bode pogrešala njena vsestranska pomoč. Njena delavnost bo tem vspešnejša, čem več prostosti bo imela, da se razvija. Naj bi to pomnili vzlasti oni, katerih rokam je izročen blagor držav.

Vsi duhovniki pa naj posvečujejo tej veliki nalogi vse svoje moči in vso svojo gorečnost ter naj pod Vašim vodstvom in po Vašem vzgledu, časti vredni bratje, neumorno vsem stanovom oznanjajo in zabičujejo zapovedi svetega evangelija ter naj z vsemi pristopnimi jim sredstvi delujejo za blagor ljudstva, pred vsem pa naj v sebi in drugih visokih

in nizkih hranijo in poživljajo ljubezen, gospó in kraljico vseh krepostij. Blagora nam je namreč vzlasti pričakovati, ako se ljubezen popolno razvije, ona krščanska ljubezen namreč, ki hrani v malem vse zapovedi evangelija, ki je vedno pripravljena samo sebe darovati za blagor bližnjega in je najblagonosnejše sredstvo proti strupenemu napuhu in sebičnosti sveta; nje božjo podobo in delovanje narisal je sv. apostelj Pavel z besedami: „Ljubezen je potrpežljiva, je dobrotljiva, ne išče svojega; vse pretrpi, vse prenese.“

Kot zagotovilo blagoslova božjega in v znamenje Naše blagonaklonjenosti podelimo Vam, časti vredni bratje, Vašim duhovnom in ljudstvu v ljubezni svoj apostoljski blagoslov.

V Rimu pri sv. Petru, dné 17. maja 1891.
v 14. letu naše višjepastirske vlade.

Leon XIII.,
papež.



